

23.

Az RMP Központi Vezetőségének válasza a Bolyai Egyetem nemzetiségi kérdés kezeléséről készült beszámolójára

Bukarest, 1956. szeptember 17.

Nem véletlen, hogy a beszámoló⁴⁷¹ szerzői a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos vizsgálatot mind városi, mind országos szinten az alapszervezet hatáskörének teljes mellőzésével végezték. Ez annak a hibás felfogásnak tudható be, mely a Bolyai Egyetem értelmiségét a romániai magyar nemzetiség legfelsőbb fórumának tekinti, mely egyedül lenne hivatott a magyar népe sséggel kapcsolatos problémák tárgyalására. Ezt az izolacionista, nacionalista felfogást határozottan vissza kell utasítani. A beszámoló legfőbb jellemzője, hogy összemossa a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos nacionalista rémhíreket és néhány jogos követelést. Számos részén érezhető az intellektuális túlérzékenység. A kifejezésmódból egyértelműen levonható a következtetés, hogy a jelentés összeállítói a magyar nacionalista vonalhoz tartoznak. A beszámoló nem ismeri el pártunk jelentős megvalósításait az RNK nemzetiségi kérdésének megoldása terén. Meg kell jegyeznünk, hogy e hangulat kialakulása a kolozsvári értelmiség körében nem csupán az itt rejtőzködő nacionalista maradványoknak tudható be, hanem egyrészt a hibáknak, melyeket Pártunk a nemzetiségi kérdés megoldásának során elkövetett, valamint a Kolozs Tartományi Pártbizottság érdektelenségének.

1. Azzal az állítással kapcsolatban, miszerint az egyetemi könyvtár érdektelenséget tanúsítana a magyar egyetem különleges igényeivel szemben, a következőket lehet elmondani: a könyvtár alkalmazottainak nemzetiségi összetétele (106 alkalmazottból 30 magyar nemzetiségű) lehetőséget biztosít a magyar könyvek katalógizálására is. A könyvtár most végzi mind a román, mind a magyar könyvek katalógizálását, eléggé el vannak maradva ezzel a munkával. Ténylegesen érezhető a magyar irodalom klasszikusainak és a magyarországi szakfolyóiratoknak a hiánya. Ugyanakkor ez a probléma a román és egyetemes irodalom terén is érzékelhető, csak itt nem ennyire kiéleződött a helyzet.

2. A Victor Babeş és a Bolyai Egyetem közötti kapcsolat egyoldalúságáról: a két egyetem közti kapcsolat valóban nem kielégítő mind a mai napig. Viszont a tanszékek között jobb az együttműködés és számos előadótanár-csere valósult meg. Az is igaz, hogy az együttműködést a legtöbb esetben a Bolyai Egyetem kezdeményezte.

3. Azt a problémát, miszerint a Bolyai Egyetemen a reakciós és kompromittált elemek félreállítására szigorúbban történt, mint a Babeş-en, nem tudtuk tisztázni. Ennek tisztázása az ügyben implikált összes eset áttanulmányozását igényelné (igen vastag iratcsomók átnézését, a bennük foglalt állítások ellenőrzését, stb.),

⁴⁷¹ Az említett beszámoló nem szerepel a kutatható levéltári anyagok között. Nem kizárt azonban, hogy az 1955-ben szerkesztett ún. Bolyai-jelentésre hivatkozik az RMP KV névtelen funkcionáriusa által összeállított válasz.

ami nagyon sok időt venne igénybe. Ugyanakkor több félreállított tanárt azóta visszavettek tanítani a Bolyai Egyetemre.⁴⁷²

4. A felszerelésre kiutalt befektetések igazságtalan – a Bolyai számára előnytelen - elosztását felvető állítás is csak részben alátámasztott. Az elmúlt 5 év folyamán a Victor Babeş Egyetem számára évi 1.190.014 lejt utaltak ki. A Bolyai Egyetem számára az utóbbi 5 évben kiutalt összeg évi 515.000 lejt tesz ki. A Victor Babeş diákjainak és tanári karának létszáma 3241 fő. A Bolyai Egyetem diákjainak és tanárainak létszáma 1648 fő. Tehát a két egyetem számára kiutalt befektetések arányosan voltak elosztva, viszont valóban nem vették figyelembe azt, hogy a Bolyai Egyetemnek, mivel új egyetem, több eszközre van szüksége.

5. A Magyar Autonóm Tartománnyal kapcsolatos nacionalista gyanúsítgatások: rendkívül eltúlzott az az állítás, hogy a munkásosztály annyira aggódna a MAT működési szabályzatának késlekedése miatt.⁴⁷³ Bizonyossággal állítható hogy a marosvásárhelyi értelmiség körében ez nem képezte beszélgetés tárgyát. Az az állítás, miszerint a Magyar Autonóm tartomány megalakítása az autonóm tartományon kívül maradt magyar népesség érdekeit sértené, ellenséges kijelentés. (A Magyar Autonóm Tartomány megalakítása a magyar nacionalisták számára súlyos csapást jelentett.)

6. A magyar nyelv használatának mellőzése a gyűléseken: ezen a téren nagyon nehéz helyesen eljárni. Sajnos a mai napig nagyon sok gyűlést tartanak és ezek jelentős időt vesznek fel. Nagyon sok nehézségbe ütközne, ha előírnánk, hogy a vegyes népeességű munkahelyeken két nyelven folytassák le a gyűléseket. A magyar dolgozók egy része nem is várja ezt el. Ugyanakkor úgy gondoljuk, hogy jobban oda kell figyelni erre a kérdésre, vagyis bizonyos fontosabb gyűléseken mindkét nyelven elő kell adni a témát. Természetesen a hozzászólások során minden elvtárs azt a nyelvet használhatja, amelyiket akarja. Azokon a helyeken, ahol a munkások többsége magyar nemzetiségű, a magyar nyelvet kötelező jelleggel kell használni a gyűléseken.

7. A magyar nyelv használatának korlátozása bizonyos hivatalokban és intézményekben: nem volt alkalmunk részletesen tanulmányozni, hogy milyen mértékben érvényesítették azt az alkotmányos elvet, miszerint a vegyes lakosságú helységeken a hivatalnokok kötelesek ismerni a lakosság által beszélt nyelveket. Ennek a problémának a tisztázása részletesebb kutatásokat igényelne. Értesüléseink szerint mindenik hivatal elfogadja a magyar nyelvű beadványokat is. Természetesen létezhetnek elszigetelt esetek is, amelyek ennek az elvnek a be nem tartását tanúsítják. Ugyancsak nacionalista megnyilvánulás az a vád is, miszerint egyes magyar aktivisták nem beszélnek jól magyarul (az aktivistaszar-

472 Pl. Jakó Zsigmond történészt és Szabó T. Attila nyelvészt, akit 1952-ben távolítottak az egyetemről, majd 1954-ben visszafogadták őket.

473 A MAT szabályzatának kérdése 1952 óta napirenden volt, mivel a tartományi pártszervezetek igyekezete ellenére Sztálin halála után a központi hatalom nem tartotta kívánatosnak a MAT számára meghirdetett autonómiának továbbfejlesztését és jogi szabályozását. Az 1952-es Alkotmányban szereplő működési szabályzatot soha nem hagyták jóvá.

gont használják) és előadásaikban román szavakat és fogalmakat használnak. Ez tulajdonképpen a magyar nacionalizmus ellen harcoló becsületes, elkötelezett, internacionalista magyar elvtársaink ellen intézett támadás.

8. A történelmi emlékművek kérdése: ugyancsak igazságtalan, nacionalista felfogást tükröző az az állítás is, mely a magyar jellegű történelmi emlékművek elhanyagolásáról szól. Az emlékművek helyreállítását országos szinten hanyagolták el. Ugyanakkor a gazdasági lehetőségek függvényében több építészeti emlékmű felújítást végeztek el, vagy folyamatban vannak a munkálatok. Restaurálják a Hunyadiak várát, a kolozsvári Bethlen bástyát, stb. Meg kell jegyeznünk viszont, hogy a kolozsvári Néptanács valóban hosszú ideig nem foglalkozott ezzel a kérdéssel, sőt magyar tudományos kutatók figyelmeztetése dacára értékes történelmi emlékműveket döntetett le a [házsongárdi] temetőben.

9. Az az állítás sem felel meg a valóságnak, miszerint Kolozsváron a román nacionalizmus hajtóereje Raluca Ripan lenne.⁴⁷⁴ Raluca Ripan jó kapcsolatot tart fenn mindazokkal a magyar értelmiségiekkel, akik személyes hűségükről biztosítják őt; ugyanakkor azokkal a román értelmiségiekkel sincs jó viszonyban, akik nem állnak mellette.

10. A beszámoló szerzői elméleti szinten megértették ugyan, hogy a Magyar Népköztársaság idealizálása a magyar nacionalizmus, a rejtőzködő revizionizmus egyik megnyilvánulási formája, viszont a gyakorlati élet terén mégiscsak elkövetik ezt a hibát. Azzal a kijelentéssel kapcsolatban, miszerint a magyarországi tudományos élet területén élénkebb lenne a kritikai szellem megnyilvánulása, úgy gondoljuk, hogy ilyen jellegű értékelésnek az RNK tudományos fejlődésének alapos ismerete nélkül, semmilyen konstruktív eredménye nincs. Tulajdonképpen ennek az úgynevezett élénkebb kritikának a hívei képviselik a magyar értelmiség körében a liberalizálódási irányt is.

11. Ami a Román Népköztársaság történetével foglalkozó tankönyvvel kapcsolatos problémát illeti, erre választ adott az RMP II. Kongresszusa.⁴⁷⁵

12. AZ RNK és MNK közötti utazások kérdését időközben rendezték.⁴⁷⁶

13. A Magyar Népköztársaságból érkező könyvekkel és újságokkal kapcsolatban már meghozták a javító intézkedéseket, jelenleg a további javítási lehetőségek dolgozzák ki.

474 Raluca Ripan (1894–1975) kémikus. Az országos ortodox Nőszövetség elnöke, majd 1948-tól az első romániai akademikusként. 1952–1956 között a Victor Babeş Egyetem rektora, 1957-től a Román Akadémia kolozsvári részlegének elnöke.

475 A Mihai Roller pártideológus és akadémikus által szerkesztett középiskolai és egyetemi tankönyvől van szó (*Istoria Republicii Populare Române*, I. kiadás 1948, II. k. 1952, III. K. 1956). 1957-től Constantin Daicoviciu vezetése alatt új tankönyvet szerkesztettek, amely 1960-ban jelent meg (*Istoria României*. Bucureşti, Editura Academiei RPR, 1960).

476 A két kormány által megkötött egyezménynek köszönhetően 1956. augusztus 15-től vízum- és útlevél nélkül is (érvényes személyigazolvánnyal) utazhattak egymás országaiba a magyar és a román állampolgárok. Ennek köszönhetően több ezren látogatták meg Magyarországot vagy Romániát október 23-ig. Az útlevélkérvényt és az 1952-ben bevezetett személyigazolványhoz (*buletin*) szükséges okmányokat a Milíciának kellett benyújtani. Ez visszaélésekre és önkényes döntésekre adott lehetőséget egészen 1989-ig.

14. Az a próbálkozás, mely bizonyos elszigetelt vagy rosszul értelmezett esetekből azt a következtetést vonja le, miszerint a nemzetiségi kérdés, és ezen belül a magyar nemzetiség kérdése, politikai ügy lenne, hasonlóan egyes félnomád szovjetunióbeli nemzetiségek esetéhez, a magyar nacionalizmus durva megnyilvánulása és a romániai magyarság kultúrfőlény-tudatának tudható be.

15. A magyar nyelvű folyóiratok és újságok alkalmazottainak fizetésével kapcsolatos problémák időközben megoldódtak.

16. A nemzetiségi írók honoráriumkérdésének megoldása is folyamatban van.

17. Hibás az elképzelés, mely a magyar sajtó feladataként jelöli meg a román nacionalizmus leküzdését. Ezt mind a magyar, mind a román nacionalista körök kihasználnák. A magyar sajtó feladata az, hogy a magyar nacionalizmus ellen küzdjön, a testvériség és barátság eszméjét hirdesse, és a nemzetközi proletár ideológiáját propagálja. A román sajtónak pedig elsősorban a román nacionalizmus megnyilvánulásai ellen kell harcolnia.

18. Az értelmiség különböző csoportjai külföldi delegálásának problémája. A beszámoló szerzői a román nacionalizmus megnyilvánulásának tudják be azt, hogy a magyar írókat, tudományos kutatókat nagyon ritkán küldik ki külföldi rendezvényekre. Itt tulajdonképpen arról van szó, hogy a vidéki kutatókat és művészeket általában elfelejtik ezekben az esetekben. Az utóbbi időben bizonyos javulás mutatkozik ezen a téren.

19. A kolozsvári magyar líceum⁴⁷⁷ udvarán építendő egyetemi kollégiummal kapcsolatban: úgy gondoljuk, hogy nem túl szerencsés megoldás a Victor Babeş Egyetem egyetemi bentlakását egy magyar líceum udvarán felépíteni. Lehetett volna megfelelőbb helyet is találni, elsősorban gazdasági szempontból. Óriási összegeket költöttek például az alapra, mivel az épületet az egykori vár egyik árkanak helyén húzták fel.

20. A cégtáblákkal kapcsolatban, [1944.] augusztus 23-a után a cégek neveit két nyelven, románul és magyarul tüntették fel. Néhány éve viszont a Belkereskedelmi Minisztérium egyik igazgatójának rendelkezése nyomán csak a román feliratot hagyták meg. Ez természetesen igazságtalan, át nem gondolt döntés volt. Intézkedések történtek a kétnyelvűség fokozatos visszavezetése irányában.

Számos olyan problémával találkoztunk, melyek alapjában véve megalapozottak, és megoldásuk konkrét intézkedéseket igényelne. Ezekkel kapcsolatban a következő javaslatokat tesszük:

1. Magyar nyelvű tudományos publikációk megjelentetése érdekében a következő intézkedésekre van szükség:

a) gyűjteményes kötetek időszakos kiadása az RNK Akadémiájának gondozásában, annak érdekében, hogy a tudományos élet minden területén (történelem, geológia, földrajz, pszichológia, stb.) működő kutatóknak biztosítsuk a megjelenési lehetőséget .

⁴⁷⁷ A jelzett építkezés a volt Református Kollégium, a mai Şincai Líceum mellett folyt.

2. AZ RNK magyar nyelv- és irodalomtörténeti kutatásainak kiszélesítése érdekében a kolozsvári nyelvtudományi intézet állományának bővítése 4 kutatói hellyel (az illető kérdések szakértői számára⁴⁷⁸).

a.) A magyar irodalomtörténet- tanszék állománya 2 státussal bővüljön, a tananyagot pedig az említett tantárgy tényleges jelentőségének mértékében bővítsék.

b.) Marosvásárhelyen hozzák létre a Folklórintézet kirendeltségét.

3. A munkakörülmények javítása érdekében (mind tudományos, mind pedagógiai vonatkozásban) javasoljuk a Bolyai Egyetem kibővítését egy újabb épület-szárnnyal. Az Állami Tervbizottság és az Építészeti Minisztérium közösen dolgozza ki az ehhez szükséges tervet és dokumentációt. A munkálatok 1957-ben kezdődnek.

a.) Az Oktatásügyi Minisztérium helyszíni vizsgálat alapján teszi majd meg javaslatait a Bolyai Egyetem laboratóriumainak hatékonyabb kihasználása érdekében.

4. Tekintettel arra, hogy az RMP KV és a kormány határozata értelmében a középiskolai program kibővült a marxizmus-leninizmus, pszichológia, logika és politikai gazdaságtan tantárgyakkal, javasoljuk a Filozófia Kar és a közgazdasági szak működtetésének meghosszabbítását.

5. Mivel az erdélyi történelem és irodalomtörténet tanulmányozásához nélkülözhetetlen a magyar nyelv ismerete, javasoljuk egy magyar nyelv és irodalom tanszék megalakítását a Victor Babeş Egyetemen a román diákok számára.⁴⁷⁹

6. A Bolyai Egyetemen és a marosvásárhelyi Orvosi- és Gyógyszerészeti Intézetben folyó román nyelvoktatás fellendítése érdekében az Oktatásügyi Minisztérium dolgozzon ki tervet az érdekelt intézmények együttműködésével, felhasználva az eddigi tapasztalatokat.

7. Az Oktatásügyi Minisztérium teremtsen lehetőséget magyarországi továbbképzésen való részvételre a magyar nyelv és irodalom területén munkálkodó néhány káder számára.

8. A nemzetiségi kérdésért felelős pártbizottság, szakértők bevonásával, helyszínen tanulmányozza a csángókkal kapcsolatban felmerülő problémákat.⁴⁸⁰

9. A Kolozs tartományi pártbizottság a Bolyai Egyetem párttagjainak összehívását tervezi a nacionalista eszmék hordozóinak leleplezése végett; a gyűlésen ezen kívül felvértezzük a párttagokat a párt nemzetiségi kérdést tárgyaló dokumentumaival.

ANIC, fond CC PCR, Cancelarie, dos. 102/1956, 21–27. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

478 *A Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* (betűszóval *NyIrK*), a Román Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának magyar nyelvű folyóirata 1957-ben indult Kolozsváron.

479 A javaslat nem valósult meg.

480 A második világháború után a Magyar Népi Szövetség kezdeményezésére több csángó-lakta községben megindult a magyar nyelvű oktatás 1951-ben 35 négyosztályos és 4 hétosztályos magyar iskola működött, 1952 őszén Bákóban magyar tagozat jött létre a helyi tanítóképző iskolán belül. Moldvában 1953–1955 között fokozatosan megszűnt a magyar nyelvű oktatás.